6. SINIF · 4. TEMA · 10. HAFTA · KONU SONU ÖZETİ

Bilişim Etiği ve Telif Hakkı

BTY.6.4.1 Bilişim etiği kapsamında güvenlik önlemlerini yönetebilme · BTY.6.4.2 Telif hakkı kavramını sorgulayabilme

Teknolojiyi doğru, adil ve sorumlu kullanırız. Kişisel verileri izinsiz paylaşmaz, hesabımızı güçlü şifre ve iki faktörlü doğrulamayla korur, şüpheli bağlantılara tıklamayız. Siber zorbalıkta KORKMA adımlarını uygular, emeğe saygı gösterip sembole bakarak izinli içeriği seçeriz.

🤝 Bilişim Etiği ve İlkeleri

🤝 **Bilişim etiği:** Bilgi teknolojilerini ve bilgisayarları kullanırken uymamız gereken ahlaki ilke ve değerlerdir.

✔️ Dürüstlük ve doğruluk
Yanlış ve uydurma bilgi yayma, kaynağını belirt.

🔒 Gizlilik
Başkalarının kişisel bilgilerini izinsiz toplama, paylaşma.

🧭 Sorumluluk
Yaptıklarının sonucunu üstlen, hatanı düzelt.

© Mülkiyet haklarına saygı
Yazılım, müzik ve videoların telif haklarına saygı göster.

🛑 Zarar vermeme
Virüs yayma, kimseyi üzecek içerik paylaşma.

⚖️ Her ilkenin bir sonucu var: İlkeye uyarsan **güven kazanırsın**, uymazsan **biri zarar görebilir**.

📖 Zeynep'in Planı: 6 Adım

📖 **Örnek olay:** Zeynep, 6-A'nın bilim merkezi gezisinin videosunu hazırlayıp sınıf kanalında paylaşacak.

1. 📸 **İzin al:** Fotoğraflardaki arkadaşlarından izin alır.
2. 🔐 **Hesabını koru:** Güçlü şifre ve iki faktörlü doğrulama kullanır.
3. 🔗 **Bağlantıya dikkat et:** Şüpheli mesajdaki bağlantıya tıklamaz.
4. 🤝 **Arkadaşına destek ol:** Gruptaki kırıcı yorumlara karşı Deniz'in yanında durur.
5. © **Emeğe saygı göster:** Müziği ve görselleri izinli olanlardan seçer, atıf yapar.
6. 📤 **Paylaş:** Videoyu kurallara uyarak sınıf kanalında paylaşır.

📸 1. Adım · İzin Al: Kişisel Veriler

🪪 **Kişisel veri:** Bir kişiyi tanımamızı sağlayan her türlü bilgidir. İzinsiz paylaşılamaz.

🪪 Kimlik
Ad, soyad, doğum tarihi, vesikalık fotoğraf

📞 İletişim
Telefon numarası, e-posta, ev adresi

👁️ Fiziksel
Göz ve saç rengi, boy, parmak izi

💻 Dijital
Kullanıcı adı, konum, arama geçmişi

🎒 Eğitim ve sağlık
Okul adı, sınıf, sağlık bilgisi

📸 Zeynep fotoğrafları seçerken izin aldı: Elif istemediği için onun fotoğrafını **çıkardı**, yaka kartları görünmesin diye bir fotoğrafı **kırptı**.

🔐 2. Adım · Hesabını Koru

❌ Eski şifre: `zeynep123`
Adı ve sıralı rakamlar: kolay tahmin edilir.

✅ Yeni şifre: `Gezi!Dino7_mavi`
Büyük harf, küçük harf, rakam ve sembol var.

📲 **İki faktörlü kimlik doğrulama:** Şifreden sonra telefona gelen kodla ikinci kez doğrulama yapılır. Şifre ele geçse bile hesap korunur.

🔢 Giriş kodunu **kimseyle paylaşma**. Zeynep'in kodu, kanalı onunla birlikte açan annesinin telefonuna geliyor.

🔗 3. Adım · Şüpheli Mesaj: Tıklamadan Önce Düşün

1. Videoyu henüz paylaşmamıştı.
2. Adres tanımadığı bir adres.
3. Acele ettiriyor.
4. Şifresini istiyor.

✅ **Ne yaptı?** Bağlantıya tıklamadı, şifresini yazmadı. Mesajı annesine ve öğretmenine gösterdi, bildirip sildi.

🚨 Sahte kimlikle şifre ele geçirmeye çalışmak **siber dolandırıcılık ve kimlik sahteciliğidir**. Önlem: **Bilmediğin bağlantılara tıklama!**

💔 4. Adım · Siber Zorbalık: Tanım ve Örnekler

💔 **Siber zorbalık:** Bir kişinin; internet, cep telefonu, sosyal medya ya da çevrim içi oyun gibi **bilişim teknolojilerini** kullanarak başka birine **bilerek** ve çoğu zaman **tekrar tekrar** zarar vermesidir.

🔎 **Özellikleri:** Bilerek, zarar vermek için yapılır · Çoğu zaman tekrar tekrar yapılır · Hızla yayılır, çok kişi görür · Zorba kimliğini gizleyebilir.

💬 Hakaret etmek
Kırıcı, aşağılayıcı mesaj ya da yorum yazmak.

😆 Alay etmek
Birinin fotoğrafıyla, sesiyle ya da yazdığıyla dalga geçmek.

😠 Tehdit etmek
Korkutan, gözdağı veren mesaj göndermek.

🗣️ Dedikodu yaymak
Biri hakkında yalan ya da kırıcı söylentiler paylaşmak.

🚫 Dışlamak
Birini bilerek gruptan, sohbetten ya da oyundan çıkarmak.

📸 İzinsiz paylaşmak
Fotoğrafını, videosunu ya da özel mesajını izni olmadan yaymak.

🎭 Sahte hesap açmak
Başkasının adıyla hesap açıp onu küçük düşürecek şeyler yazmak.

📩 Sürekli rahatsız etmek
İstemediği hâlde ısrarla mesaj göndermek.

❓ **Deniz nasıl hissetmiş olabilir?** 😔 Üzüntü ve korku · 😞 Kendine güveninin azalması · 🥺 Yalnız ve dışlanmış hissetme · 📚 Derslerde başarının düşmesi

💙 Siber zorbalığa uğrayan kişinin **suçu yoktur**; bu herkesin başına gelebilir.

🛡️ Siber Zorbalıktan KORKMA!

- **K Karşılık verme:** Sakin ol, cevap yazma.
- **O Onaylama:** Yabancıların arkadaşlık tekliflerini onaylama.
- **R Reddet:** Zorbalık yapan kişiyi engelle ve bildir.
- **K Kaydet:** Ekran görüntüsü gibi kanıtları sakla.
- **M Misilleme yapma:** Aynı şekilde karşılık verme.
- **A Anlat:** Ailene, öğretmenine, rehber öğretmenine anlat.

🙈 Saklama
Yaşadığını içinde tutma.

🗣️ Söyle
Güvendiğin bir yetişkine söyle.

⛔ Engelle
Engelle ve bildir.

🤝 Zeynep cevap yazmadı, ekran görüntüsü aldı ve Deniz'le birlikte öğretmenlerine anlattı. **Arkadaşının yanında durdu.**

🎵 5. Adım · Telif Hakkı (5N1K)

Ne? Telif hakkı, bir eseri yaratan kişinin o eserden doğan haklarının tamamıdır.

Kim? Şarkıyı besteleyenin, kitabı yazanın, fotoğrafı çekenin hakkıdır.

Nerede? Şarkı, kitap, film, fotoğraf, oyun, yazılım... İnternettekileri de korur.

Ne zaman? Eser yaratıldığı anda başlar. Sahibinin ölümünden 70 yıl sonra biter.

Neden? Emeği korur, yeni eserler üretmeyi destekler.

Nasıl? Kayıt gerekmez. İzin almadan kullanmak fikir hırsızlığıdır (korsan).

🎵 Zeynep'in sonucu: **İnternette bulduğum her şarkıyı izinsiz kullanamam.**

🏷️ Sembolü Oku, İzinli Olanı Seç

- © Her hakkı saklıdır.
- Kamu malıdır. Telif süresi bittiği için izin almadan kullanabilirsin.
- Bazı hakları saklıdır.
- Hiçbir hakkı saklı değil. Serbestçe kullanabilirsin.
- Sahibine atıf yapmalısın.
- Aynı lisans türüyle paylaşırsan değiştirip kullanabilirsin.
- Eseri ticari amaçla kullanamazsın.
- Eseri türetemezsin (değiştiremezsin).

🎤 Ünlü bir pop şarkısı
İzni yok, kullanmadı.

🎼 "Yıldız Yolu" müziği
Kullandı, sonuna sahibinin adını yazdı.

🗺️ Eski bir gök haritası
Kamu malı, kullandı.

📤 6. Adım · Paylaş: Kurallara Uy, Güvenli Kal

- 🔐 **Güçlü şifre kullan:** Zeynep şifresini değiştirdi, ikinci doğrulamayı açtı.
- 📸 **Bilgilerini paylaşırken dikkatli ol:** İzin almadan kimsenin fotoğrafını koymadı.
- 🔗 **Güvenli bağlantılar kullan:** Şüpheli bağlantıya tıklamadı.
- 🤝 **Siber zorbalığa karşı dur:** Zorbalığı ailesine ve öğretmenine anlattı.
- ⚖️ **Her zaman ve her yerde etik ol:** Emeğe saygı gösterdi, atıf yaptı.

🚨 Bilişim Suçları

🪪 Kişisel verilerin izinsiz paylaşılması
Kişisel verileri ele geçirmek, başkasına vermek ya da yaymak kanuna göre suçtur. (1. adım)

🎣 Siber dolandırıcılık ve kimlik sahteciliği
İnternette dolandırıcılık yapmak, sahte kimlik ya da belge oluşturmak. (3. adım)

💔 Dijital (siber) zorbalık
İnternette birini tehdit etmek, ona hakaret etmek ya da onu rahatsız etmek. (4. adım)

🏴‍☠️ Yazılım korsanlığı
Korsan yazılım, müzik, oyun ya da filmi izinsiz çoğaltmak ve paylaşmak. (5. adım)

Diğer bilişim suçları: sistemlere izinsiz girmek · sistemi bozmak, verileri yok etmek · veri hırsızlığı · virüs gibi zararlı yazılım kullanmak

❓ Bir olayla karşılaşınca sor: **Kim zarar gördü? Hangi önlem bunu engellerdi?**

💡 Empati Zamanı: Emeğe Saygı

💭 **Emeğin izinsiz kullanılsa ne hissederdin?** Müzisyen (şarkı) · yazar (roman, öykü) · mucit (teknolojik cihaz) · tasarımcı (ayakkabı modeli) · bilim insanı (yeni bir aşı). Eren Toprak "Yıldız Yolu"nu aylarca çalışarak besteledi; biri onu izinsiz kopyalayıp kendi adıyla satsa emeği boşa gider.

© Telif hakkı
Eser sahibinin, eserinin kullanılması konusundaki haklarıdır.

📜 Patent
Bir buluşun kime ait olduğunu gösteren resmî belgedir.

🏷️ Bandrol
Kitap gibi ürünlerin izinsiz çoğaltılmasını önleyen güvenlik etiketidir.

🧠 Fikir hırsızlığı
Emeği izinsiz kullanmaktır. Taklit ürünler tüketicilere de zarar verir.

🔑 Anahtar Kavramlar

bilişim etiği · dürüstlük ve doğruluk · gizlilik · sorumluluk · mülkiyet haklarına saygı · zarar vermeme · kişisel veri · güçlü şifre · iki faktörlü kimlik doğrulama · şüpheli bağlantı · siber zorbalık · KORKMA · Saklama, Söyle, Engelle · bilişim suçu · siber dolandırıcılık · kimlik sahteciliği · yazılım korsanlığı · telif hakkı · lisans sembolü · kamu malı · atıf · patent · bandrol · fikir hırsızlığı

🛡️ **Gelecek derse hazırlık:** Dijital ortamlarda güvenli kalmak ve güvenli davranmak için neler yapmalıyız? Araştır.